

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023

Maktabgacha ta'limni tashkil etishning ahamiyati

Urganch davlat universiteti

Pedagogik fakulteti Maktabgacha ta'lim yo'nalishi

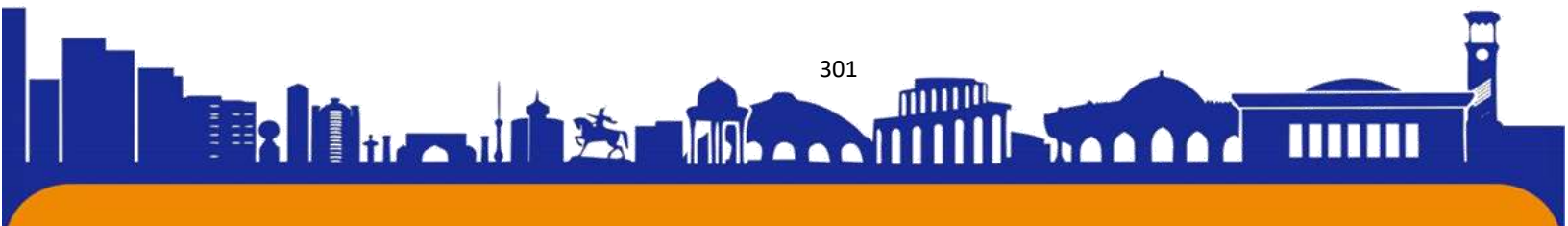
213-guruh talabasi

Davlatboyeva Nodira Zokirjon qizi

Annotatsiya: Maktabgacha ta'lim bolaning erta rivojlanishida muhim rol o'ynaydi va kelajakda o'quv va ijtimoiy faoliyatda muvaffaqiyatga erishish uchun asos yaratadi. Aynan shu shakllanish yillarida bolalar muhim ko'nikma va bilimlarga ega bo'ladilar, shuningdek, ijobiy munosabat va xulq-atvorni rivojlantiradilar. Erta yoshdagi bolalar ta'limining afzalliklari e'tirof etilishi bilan maktabgacha ta'limni samarali tashkil etish muhimligiga e'tibor kuchaymoqda. Ushbu maqola yaxlit rivojlanishga yo'naltirilgan yaxshi tuzilgan va birlashtirilgan maktabgacha ta'lim dasturini taqdim etishning ahamiyatini o'rganishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'limtarbiyani tashkil etish, maktabgacha ta'lim tizimi, Forobiy, Beruniy, fanning predmeti va vazifalari, tarbiya, ta'lim, ma'lumot, o'qitish, rivojlanish, pedagogik madaniyat

Kirish: Maktabgacha ta'lim yosh bolalarning rivojlanishi uchun ko'plab afzalliklarni beradi. Birinchidan, bu erta savodxonlik ko'nikmalari va til rivojlanishiga yordam beradi. Hikoya, qo'shiq aytish, harflar va so'zlar bilan o'ynash kabi interfaol mashg'ulotlar orqali bolalar boy til muhitiga ega bo'lib, ularning so'z boyligi va muloqot qobiliyatini oshiradi. Bundan tashqari, maktabgacha ta'lim ijtimoiy va hissiy rivojlanishga yordam beradi. Guruh faoliyatida ishtirok etish va tengdoshlari bilan muloqot qilish orqali bolalar qanday qilib hamkorlik qilish, baham ko'rish va nizolarni hal qilishni o'rganadilar, shu bilan ularning ijtimoiy ko'nikmalari va hissiy ongini yaxshilaydi. Bundan tashqari, maktabgacha ta'lim bolalarning kognitiv rivojlanishi uchun imkoniyatlar yaratadi. Amaliy mashg'ulotlar va yoshga mos o'yinlar orqali bolalar muammoni yechish, tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi, umumiy kognitiv qobiliyatlarini oshiradi. Umuman olganda, maktabgacha ta'limning rivojlanish afzalliklari

Asosiy qism: Insonni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash xalqimizning azaliy orzusi bo'lib, ajdodlarimiz ma'rifat, ma'naviyat va madaniyatni qanday qilib yosh avlodga o'rgatish, ularni komillikka yetaklash yo'llari, qonun-qoidalarini muttasil izlaganlar. Bu esa pedagogika fanining maydonga kelishiga sabab bo'lgan. Insonni ma'rifatli va ma'naviy komillikka erishishi pedagogika fanining yetakchiligida amalga oshiriladi. Pedagogika – yunoncha so'z bo'lib, «bola yetaklovchi» ma'nosini bildiradi. Insonlarni ma'rifiy va ma'naviy barkamollikka munosabatlarni o'zgartirib borishi natijasida pedagogika fani xalq orasida o'z mavqeyiga ega bo'ldi. Shu tariqa insonni tarbiyalovchi fan sifatida pedagogika dunyoviy fanlar tizimi qatoridan alohida o'rin egallagan. Uning bosh masalasi tarbiyadir. Bundan uch ming yillar ilgari Zardushtiylik dinining muqaddas kitobi “Avesto”da ta'limtarbiya masalalariga katta ahamiyat berilgani holda uning ibodatxonalari qoshida maktablar tashkil etilib, koinlar tomonidan bolalarning ta'lim-tarbiya tizimi ishlab chiqilgan. Bu ta'lim-tarbiya tizimi quyidagi tartibda amalga oshirilgan: diniy va axloqiy tarbiya, jismoniy tarbiya, o'qish va yozishga o'rgatish. Ota-bobolarimiz azal-azaldan bola tarbiyasiga alohida e'tibor qaratganlar. Imom al-Buxoriy, Iso at-Termiziy, Abu Rayhon Beruniy, Az-Zamaxshariy, Abdurauf Fitrat, Abdulhamid Cho'lpon, Abu Ali Ibn Sino, Alisher Navoiy singari ulug' olim-u adiblar, fozil-u fuzalolar ta'lim-tarbiya borasida ko'p asarlar bitganlar. Sharq pedagogikasining asoschilari Abu Nasr Farobiyning “Fozil odamlar shahri”, Yusuf Xos Hojibning “Qutadg'u bilig” asari, Alisher Navoiyning “Mahbub ulqulub”i, Kaykovusning “Qobusnoma”si kabi asarlari bunga dalildir. Mazkur ta'limiy asarlarda inson shaxsini ma'naviy kamolga yetkazish yuksak xulq-odob, ilm-fanni egallash asosidagina amalga oshirilishi 6 mumkin, degan g'oya ilgari surilgan. Bu davrda haqiqiy bilimga asoslangan ta'limiy uslub shakllandi, natijada ta'lim-tarbiya olimlar diqqat markazida bo'ldi. Farobiyning ta'lim-tarbiyaga bag'ishlangan asarlarida inson takomilida ta'lim-tarbiyaning muhimligi, unda nimalarga e'tibor berish zarurligi, ta'lim-tarbiya usul va uslublari haqida fikr yuritilgan. “Fozil odamlar shahri”, “Baxt-saodatga erishuv to'g'risida”, “Ilmlarning kelib chiqishi” kabi maorifiy asarlarida olimning tarbiyaviy qarashlari o'z ifodasini topgan. Abu Rayhon Beruniyning bilimlarni egallash yo'llari haqidagi fikrlari hozirgi davr uchun ham dolzarbdir. O'quvchiga bilim berishda ularni zeriktirmaslik, uzviylik, izchillik va hokazolarni e'tiborga olish kerakligini uqtiradi. Beruniy inson kamolotida uch narsa muhimligini ta'kidlaydi. Bu hozirgi zamon pedagogikasida e'tirof etiluvchi

irsiyat, muhit va tarbiyadir. Ibn Sino insonlarni kamolotga erishishning birinchi mezoni sanalgan bilim egallashga da'vat etadi. Bilimsiz kishilarning johil bo'lishi, haqiqatni bila olmasliklarini ta'kidlaydi. Ibn Sino bilim olishda bolalarni yengildan og'irga borish orqali bilim berish, olib boriladigan mashqlar bolalar yoshiga mos bo'lishi, bilim berishda bolaning qiziqishi va qobiliyatlarini hisobga olish, o'qitishni jismoniy mashqlar bilan olib borish kerakligini uqtiradi. Pedagogik fikr rivojlanishida rus pedagogi K.D.Ushinskiyning pedagogik, nazariy qarashlari "Inson tarbiya predmeti sifatida" degan mukammal asarida bayon qilib berilgan. "Ona tili", "Bolalar dunyosi" kitoblari barchaga yaxshi ma'lum bo'lib, u ta'limning ko'rgazmaliligi, ongli va uzviy olib borish masalalarini ishlab chiqdi. Pedagogikaning fan sifatida rivojlanishida chex pedagogi, olimi Yan Amos Komenskiy (1592-1670)ning hissasi katta bo'ldi. Uning "Buyuk didaktika" asari haqli ravishda pedagogika sohasida yaratilgan birinchi ilmiy asar hisoblanadi. Undan tashqari "Onalar maktabi" degan maktabgacha ta'lim qo'llanmasi va bir qancha kitoblari diqqatga sazovordir. Komenskiy o'zining pedagogik nazariyasida tarbiyaning tabiatga uyg'un bo'lishi to'g'risidagi tushunchani ilgari suradi. Pedagog bolani tarbiyalaganda, bog'bon daraxtning biologik o'sish qonuniyatini hisobga olgani kabi, undagi tabiiy bilish xususiyatlarini hisobga olishi shart,-deydi. Komenskiy o'qishga hammaning jalb qilinishini, hamma umumiy ta'lim olishi kerakligini 7 uqtiradi. "Ta'lim to'g'risida"gi qonun, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" qabul qilinganiga qadar ham biz maktabgacha ta'lim to'g'risida fikr yuritib kelganmiz. Bugun esa bu masalaga yangicha yondashmoqdamiz. Zero, dastur talablariga asosan maktabgacha ta'lim turi - bolani maktabga tayyorlash bilan birga, uni sog'lom bo'lib o'sishini ta'minlaydi, muntazam ta'lim olishga tayyorlaydi, unda o'qishga intilish hissini uyg'otadi. Keyingi yillarda maktabgacha ta'lim muassasalarining yangi tarmog'i shakllanib bormoqda. Misol tariqasida nodavlat maktabgacha ta'lim muassasalari, qisqa muddatli maktabgacha ta'lim muassasalari, bolalarga xoreografiya, tasviriy va musiqa san'ati, kompyuter savodxonligini o'rgatuvchi guruhlar soni kundan kunga ko'payib bormoqda. Bularning hammasi maktabgacha yoshdagi farzandlarimizni "Ta'lim to'g'risida"gi talablar asosida tarbiyalash uchun shart-sharoit yaratmoqda. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunning 8-moddasi maktabgacha ta'limga bag'ishlanadi. Maktabgacha ta'lim shaxsni sog'lom va qilib tarbiyalab, maktab ta'limiga tayyorlaydi. Bu ta'lim 6-7 yoshgacha oilada, bolalar bog'chasida olib boriladi. 2022-yilda takomillashtirilgan davlat talablari qabul qilindi.

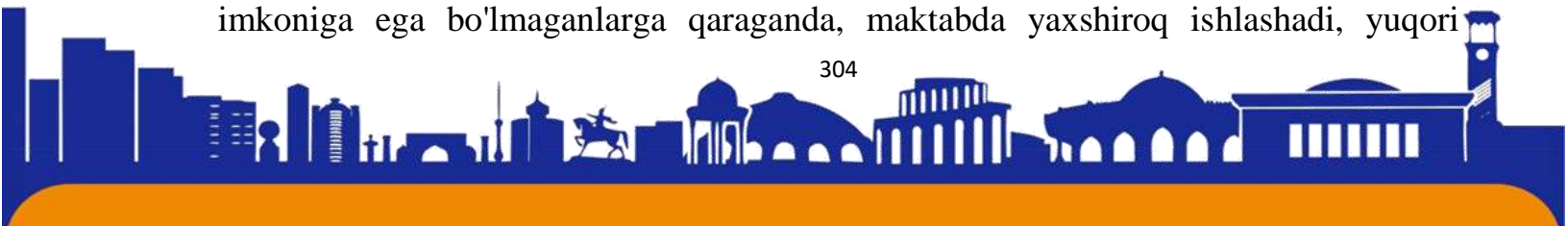

Davlat talablarida bolalarning tugʻilgandan 7 yoshgacha boʻlganlari beshta asosiy rivojlanish sohalariga boʻlingan. Har bir rivojlanish sohasi oʻz oʻrnida kichik sohalarga ajratilgan boʻlib, ular har bir yosh guruhiga mos bir nechta talablardan va kutilayotgan rivojlanish koʻrsatkichlaridan iborat. Bunda quyidagi yoʻnalishlar asos qilib olindi: – jismoniy rivojlanish va sogʻlom turmush tarzining shakllanishi; – ijtimoiy-hissiy rivojlanish; – nutq, muloqot, oʻqish va yozish malakalari; – bilish jarayonining rivojlanishi; – ijodiy rivojlanish. “Ilk qadam” maktabgacha taʼlim muassasasining oʻquv Davlat dasturi 2018-yil yaratildi va 2022-yilda qayta takomillashtirildi. Maktabgacha taʼlim muassasasining Davlat oʻquv dasturi Oʻzbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga qoʻyladigan Davlat talablariga muvofiq ishlab chiqilgan meʼyoriy-huquqiy hujjat boʻlib, unda maktabgacha taʼlim muassasasining maqsad va vazifalari, oʻquv tarbiyaviy faoliyatining asosiy 8 gʻoyalari ifodalangan. Bolaning taʼlimning keyingi bosqichiga oʻtishidagi asosiy kompetensiyalari belgilangan. Maktabgacha taʼlim pedagogikasi ijtimoiy tarbiya tajribasini sinchkovlik bilan oʻrgandi. Bu esa maktabgacha taʼlim muassasalari ishini takomillashtirishga yordam beradi.

Maktabgacha taʼlimning yana bir muhim jihati hisoblanadi. Bola hayotining dastlabki yillarida boshqalar bilan muloqot qilish, oʻz his-tuygʻularini tushunish va ifoda etish qobiliyati rivojlana boshlaydi. Maktabgacha taʼlim muassasasi bolalarning ijtimoiy va hissiy rivojlanishi uchun maqbul muhitni taʼminlaydi. Bolalar oʻz tengdoshlari bilan oʻzaro munosabatda boʻlish orqali kelajakda sogʻlom munosabatlarni shakllantirish va saqlab qolish uchun zarur boʻlgan almashish, navbatchilik qilish, hamkorlik qilish kabi muhim koʻnikmalarga ega boʻladilar. Bundan tashqari, maktabgacha taʼlim muassasalari oʻqituvchilari bolalarning hissiy rivojlanishini qoʻllab-quvvatlashda ularga oʻz his-tuygʻularini aniqlash va tegishli usullar bilan ifodalashda katta rol oʻynaydi. Ijtimoiy va hissiy taʼlimga erta taʼsir qilish keyingi hayotda ijobiy ruhiy salomatlik va farovonlik uchun asos yaratadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, maktabgacha taʼlimni tashkil etishning ahamiyatini ortiqcha baholab boʻlmaydi. Bu bolaning kelajakdagi akademik va ijtimoiy muvaffaqiyati uchun poydevor qoʻyadi. Tadqiqotlar shuni koʻrsatdiki, yuqori sifatli maktabgacha taʼlim dasturlariga qatnaydigan bolalar, bunday dasturlarga kirish imkoniga ega boʻlmaganlarga qaraganda, maktabda yaxshiroq ishlashadi, yuqori

akademik yutuqlarga erishadilar va o'zini o'zi hurmat qiladilar. Bundan tashqari, maktabgacha ta'lim bolalarning kognitiv, ijtimoiy, hissiy va jismoniy rivojlanishini oshiradi. Bu bolalar muammoni hal qilish, tanqidiy fikrlash va ijtimoiy shovqin kabi muhim ko'nikmalarni o'rganadigan tizimli muhitni ta'minlaydi. Bundan tashqari, maktabgacha ta'lim bolalarning ijodiy qobiliyatini rivojlantiradi va ularning uzoq muddatli rivojlanishi va muvaffaqiyati uchun muhim bo'lgan o'rganishga bo'lgan muhabbatni kuchaytiradi. Shu bois, hukumatlar maktabgacha ta'limni tashkil etishga ustuvor ahamiyat qaratishi hamda mamlakatimizning porloq va istiqbolli kelajagini ta'minlash uchun maktabgacha ta'lim dasturlarini takomillashtirish va kengaytirishga sarmoya kiritishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. И.О. Карелина. Методика обучения и воспитания в области дошкольного образования. Учебно – методическое пособие. Рыбинск 2012.
2. I.V. Grosheva, Ye.F. Say, S.S. Mirjalolova, N.I. Medvedeva “Ilm yo‘li” variativ dastur. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta‘lim Vazirligi. T.:2020.
3. Н.Ш. Сыртланова. Дошкольная педагогика. Практическое пособие. Уфа 2016.
4. D.Sh. Mirzayeva. Maktabgacha pedagogika. Durdon nashriyoti. Buxoro 2021.
5. I.V. Grosheva, K.T. Olimov, V.A. Nazarova, G.E. Djanpeisova, U.T. Mikailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulamova, N.A. Miftayeva. Kuzatish va baholash. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta‘lim Vazirligi. T.:2020 y.
6. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, U.T. Mikailova, Y.T. Suleymanova, A.G. Daukayeva, Y.N. Vlasova, Z.F. Galimova “Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida ta‘lim jarayonini rejalashtirish. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta‘lim Vazirligi. T.:2020-y.

